

Petr a Mesiáš (Mt 16,13-23)

- 13 Když Ježíš přišel do končin Cesareje Filipovy, ptal se svých učedníků: “Za koho lidé pokládají Syna člověka?”
- 14 Oni řekli: “Jedni za Jana Křtitele, druzí za Eliáše, jiní za Jeremiáše nebo za jednoho z proroků.”
- 15 Řekne jim: “A za koho mě pokládáte vy?”
- 16 Šimon Skála odpověděl: “Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého.”
- 17 Ježíš mu odpověděl: “Blaze tobě, Šimone Bar-Jona, protože ti to nezjevilo tělo a krev, ale můj Otec v nebesích.
- 18 A já ti pravím, že ty jsi Skála; a na té skále zbuduji svou církev a brány pekla ji nepřemohou.
- 19 Dám ti klíče království nebeského, a co svážeš na zemi, bude svázáno v nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno v nebi.”
- 20 Tehdy nařídil učedníkům, aby nikomu neříkali, že je Mesiáš.
- 21 Od té doby začal Ježíš ukazovat svým učedníkům, že musí jít do Jeruzaléma a mnoho trpět od starších, velekněží a zákoníků, být zabit a třetího dne vzkříšen.
- 22 Skála si ho vzal stranou a začal ho kárat: “Buď toho uchráněn, Pane, to se ti nemůže stát!”
- 23 Ale on se obrátil a řekl Skálovi: “Jdi mi z cesty, satane! Jsi mi kamenem úrazu, protože tvé smýšlení není z Boha, ale z člověka!”

Když si člověk přečte tuto pasáž z Matoušova evangelia, jaksi neví, kam dříve skočit. V těchto deseti verších se objevují téměř naráz totiž nejméně tři veliká témata: Téma Ježíšova mesiášství, téma Petra a jeho zvláštního postavení mezi Ježíšovými učedníky a nakonec vlastní předpověď Ježíšova utrpení a konce. Především katoličtí exegeté tento text často čtou především jako (téměř triumfální) potvrzení Petrova primátu a jeho zvláštního postavení, vyvýšení nad ostatní Ježíšovy učedníky. Je tomu skutečně tak?

Podíváme-li na to, jak je text uspořádán, je nejprve jasné, že vlastně jsou to dvě perikopy, dva krátké příběhy, o kterých dokonce ani Matouš nepředstírá, že se udály na stejném místě a bezprostředně po sobě. Nicméně takto (a ne beze smyslu) následovaly po sobě už Markově evangeliu, jež bylo nepochybně hlavní předlohou Matoušova evangelia) a pisatel Matoušova evangelia (budeme mu říkat tak, jak jsme zvyklí, Matouš) je převzal už jako spolu spojené a související. Můžeme tedy na chvíli odhlédnout od předpovědi Ježíšova konce a věnovat se zbývajícím, prvním částem perikopy (v.13-20). O co tam jde?

Obě témata se zdají v textu zaujímat rovnocenné postavení - nejprve se mluví o Ježíšovi a jeho mesiášství, vzápětí Ježíš blahoslaví Petra (¹). Text tedy na první pohled vypadá jako vyvýšení Ježíše (dle pozdější tradice Pána) a Petra (dle pozdější tradice správce církve). Takový obrázek se ale naprosto změní, vezmeme-li v potaz i ostatní evangelia, v nichž se uvedená perikopa vyskytuje. Jsou to všechna tři synoptická evangelia. Popis situace je v naší -Matoušově perikopě nejobšrnější. U Marka i Lukáše je podstatně stručnější a to podstatné - zcela u nich **chybí** pasáž velebící Petra. Jak se to má s poměry mezi různými verzemi té perikopy, jsem vyznačil i v úvodním textu (jenž je převzat podle Matouše). Podtrženy jsou ty pasáže, jež se vyskytují pouze ve dvou evangeliích (Mt,

1 V textu tuto přezdívku, tradovanou v kruhu Ježíšových učedníků, kterou dostal podle tohoto textu od samotného Ježíše, překládám do češtiny, abychom alespoň v rámci perikopy byli důslední. Správně bychom ji při překladech Písma měli buď překládat vždy, anebo nepřekládat nikdy. Díky mnohaleté tradici nám už Šimon přezdívaný dobrácky Kéfas/Skála zcela změnil na důstojného Petra (mimochodem to je překlad této přezdívky do latiny) a rozverný hlouček nezvedených mladíků - ovšemže plných ideálů a zbožňujících svého rabbiho - leč ne nepodobný skautskému klubu - na ctihodný sbor Apoštolů. Není tedy na škodu, pokusíme-li trochu zautentičnit jejich dochovanou konverzaci.

Mk), dvakrát podtrženy pak ty, které jsou jen u Matouše. Z toho jasně vidíme, že celá pasáž oslavující Petra je Matoušovým dodatkem k původnímu Markovu textu² a z toho také plyne, že 1) celá pasáž byla původně pouze o Ježíšově mesiášství; 2) zda Ježíš skutečně blahoslovil Petra za jeho vyznání, nevíme. Z další analýzy textu (viz níže) vysvítá, že spíše ne. Není ovšem vyloučeno, že tak učinil jindy a při jiné příležitosti. Z různých míst v evangeliích víme, že Ježíšův vztah k žákům byl až nebývale vřelý (jistě přátelštější a bezprostřednější, než bylo v té době u rabínských učitelů zvykem). Ježíš se svými učedníky žertoval (viz konverzace s Natanaelem v J 1,47 nn.) a dával jim (žertovná?) jména (viz dochované *Boanerges* apod.) Šimonovu přezdívku Kéfas/Petr bychom si tedy měli asi spíše vykládat jako hravé pojmenování, jež bezpochyby odráženo významné vlastnosti svého nositele (jistá vytrvalost, setrvačnost až natvrdoost, je z nejrůznějších zpráv o tomto významném Ježíšově žáku více než patrná), které vzniklo možná samovolně v kruhu učedníků, ale možná skutečně pochází od Ježíše, v žádném případě však neznamená čestný titul, neřkuli nárok na prvenství nebo vládu v kruhu učedníků. Je ovšem zajímavé, že Matouš jedním dechem dodává výrok o svazování a rozvazování, platný pro "zemi i nebesa". Tento výrok nalezneme v evangeliích ještě dvakrát. Poprvé hned o pár stránek dále v známé Matoušově osmnácté kapitole, jež tematicky přináší jakýsi kodex vztahů mezi učedníky (Mt 18,18) a podruhé ho pronáší vzkříšený Ježíš u Jana (J 20,23), kde mluví výslovně o odpuštění hříchů. V obou těchto případech jsou ale uvedené výroky v množném čísle a evidentně se vztahují na celý okruh učedníků. Nechci se pouštět do spekulací o původu tohoto výroku, jenom bych chtěl upozornit na jeho možnou souvislost s dodatkem v Matoušově evangeliu k modlitbě "Otče náš" (Mt 6,14-15), jenž zní (v ek. překladu): Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení. Vpravdě co bude svázáno na zemi, sváže se i v nebi.

Otázka: Kdo je Mesiáš

Po této nutné počáteční odbočce se tedy dostáváme k tomu, co je vlastním obsahem textu a tou je otázka Ježíšovy identity a jeho poslání. K tématu se dostáváme nejprve nepřímou, přes úvodní otázku a odpověď (Za koho lidé považují Syna člověka?) pro nás plně enigmatických hádanek: Kdo je to Syn člověka, co znamenají postavy Eliáše a Jeremiáše? Ještě tak nejlépe rozumíme pojmu prorok. Tak se nazývali v Palestině Ježíšovy doby mnozí kazatelé, kteří našli své následovníky a potkat proroka jistě nebylo ojedinělým zjevením Ježíše tak označuje hned po letmém setkání například Samařská žena u Jakubovy studnice (J 4,19). Nicméně po pořádku:

Syn člověka etc.

- je titul záhadný. Ze Starého zákona známe velebnou postavu Syna člověka z Danielova prorocství, postavu, jež se později stala předlohou jiných apokalyptických vizí, včetně Zjevení Janova a zároveň posloužila rozvoji představ židovské Kabaly o "nebeském člověku" (אדם קדמון, Adam Kadmon), zároveň může ale označovat člověka bez původu, bez otce, jakéhosi páriu, odpovídají asi českému "pan nikdo". Především v Markově evangeliu máme dosvědčeno, že ho Ježíš často vztahoval na sebe. Můžeme tedy Ježíšovu otázku číst na jedné straně jako nadhození teologického tématu, na druhé straně ale také jako do tohoto hávu skrytou otázku prostší: "Za koho mě lidé mají?" Této druhé možnosti by nasvědčoval i další vývoj rozhovoru: V druhé otázce se Ježíš už ptá přímo: "Za koho mě pokládáte vy?...". První odpověď se nese ve stejném duchu: ...za Eliáše (tj. mesiášova předchůdce) ..., za Jeremiáše nebo za jednoho z proroků. To jsou všechno slavné postavy z minulosti (byť i

2 Třebaže existují i jiné teorie o vzniku evangelií, mám za sdostatek vědecky prokázané, že evangelia Matoušovo a Lukášovo vznikla později nežli Markovo a pod jeho přímým vlivem Více o dané problematice např. Petr Pokorný: Literární a teologický úvod do Nového Zákona, Vyšehrad, Praha 1993, str.51 nn., kde je i množství dalších odkazů na literaturu.

nedávné - Jan Křtitel), spojované s různými (symbolickými) významy. Jasně z této řady také vysvítá, že oněmi proroky nejsou myšleni žádní současníci, ale právě "kanonizované" postavy proroků z minulosti. Lidé tedy považují Ježíše za někoho z minulosti, který možná obnoví slávu Izraelského domu, ale vlastně od něj neočekávají nic nového.

Ježíš jako Mesiáš

Je asi historickou skutečností, že titul mesiáše Ježíšovi poprvé přiřkl právě náš Šimon/Petr/Kéfas/Skála. Marek a po něm ostatní evangelisté zaznamenávají i místo, kde se tomu tak stalo. To se jistě v paměti lidské uchová snáze než čas, který nikdo z evangelistů neuvádí.³ Nesmírně zajímavá je ale Ježíšova reakce na Petrovo vyznání. Od této chvíle se budeme držet textu námi zvoleného Matoušova evangelia, poněvadž nikde jinde není rozehrána v takové plnosti její celá škála jako právě tam. Ostatní evangelisté jsou, jak už bylo řečeno, podstatně stručnější. Samozřejmě, že by si nezvyklá asymetrická situace, k níž zde dochází, totiž že Matoušovo evangelium původní Markův text rozšiřuje, zatímco Lukášovo naopak zkracuje, a její důvody, zasloužily důkladné analýzy. My se zde ale omezíme na Matoušův text.

U Matouše Ježíšova reakce na Petrovo vyznání je několikerá. První je už zmíněné velebení Petra a z něho je nejzajímavější (a zní nejautentičtěji) právě první věta, o níž jsme se dosud nezmínili (tj. "Blažený jsi... můj Otec v nebesích."). Co znamená? Především je jasné, že je Ježíš tímto Petrovým vyznáním potěšen; je tedy to, co Petr vyřkl, v Ježíšových očích blíže ke skutečnosti, nežli smyšlenky lidí, o nichž se dočítáme v předchozí odpovědi. Jedním z důvodů může být i co už jsme naznačili: Ježíš nechce být a není nějakým Lžielijášem, Lžimesiášem, postavou importovanou z minulosti, exponentem židovské tradice přivlastňující si právo na Palestinu s tajnou touhou nebo i veřejným programem dobýt ji zpět na Římanech. Není mužem minulosti a nostalgie po zašlé slávě. Jestliže se zde nebrání titulu Mesiáše/Pomazaného⁴, je to možná také proto, že tato postava není natolik zatížena minulými představami, aby ho příliš svazovala do nějakého očekávaného rámce. **Být Mesiášem** tak může znamenat dát konkrétní podobu mesiášskému obrazu v myslích lidí, ztělesnit ji a definovat ji. To Ježíš může učinit, aniž by tím ohrozil své poslání; nemohl by být ztělesněním představ o židovském osvobození a politické nadvládě, ztělesněním společenského a národnostního násilí.

Ale zde je ukryto ještě mnohem víc. Všimněme si, za co vlastně Ježíš Šimona velebí: Za to, že mu to nezjevilo tělo a krev, ale Ježíšův Otec v nebesích. Do popředí se dostává fakt zjevení (αποκαλυψις). A co se zde vlastně zjevuje? To, že Ježíš a jeho poslání může být naplněním očekávání židovské tradice, byť jeho dílo vypadá na první pohled úplně jinak, byť je něčím novým a nezvyklým, neočekávaným - dávajícím vývoji ducha zcela nepředpokládaný směr. A odkud pochází tato Petrova jistota, co je zdrojem jeho prohlédnutí? Není to běžný život, zkušenost a pozorování, "tělo a krev", podle toho se Mesiáš nedá poznat. Ale je to cosi jiného, mohli bychom říci "božský život". To Otec v nebesích umožňuje nám v určité dané situaci zahlédnout nejen její lidské předpoklady a parametry ale i něco zcela jiného, co působí z božského světa. Naše zkušenost se tím neruší, pouze se naučíme dělit vjemy na podstatné a nepodstatné, získáváme úplně novou perspektivu a něco podobného se zřejmě událo Petrovi. Petr dokázal v Ježíšově osobě zahlédnout jeho Poslání.

A odkud máme takovou jistotu, co nám umožňuje prohlédnout a vidět ve světě souvislosti a vztahy

3 Matouš má ale na začátku další kapitoly, u vyprávění o Ježíšově proměnění na hoře, které ve všech (synoptických) evangeliích následuje bezprostředně po Petrově vyznání zajímavě časový údaj "po šesti dnech"

4 Zde by si text zasloužil podobné důslednosti jako u jména Petrova. Evangelia uvádějí zásadně řecký výraz **Χριστος**, což je jasný a průhledný překlad hebrejského **מָשִׁיחַ**. Kdybychom se vůči své tradici chovali stejně jako pisatelé evangelia k tradici židovské, důsledně bychom ten titul překládali: **Pomazaný**.

úplně jiné, nežli jsou ony souvislosti a vztahy běžného světa? To zjevení máme od Otce. Dodnes je šokující s jakou samozřejmostí Ježíš hovoří o Tvůrci světa, nejvyšším myslitelném jsoucnu a všeobšáhle nekonečnosti jako o Otcí. Je prokazatelně jisté, že k tomu nabádal i své učedníky - viz modlitby, které jsou zapsány v knihách evangelií. Jestliže se tedy obracíme na společného Otce, znamená to, že máme společný původ. A tento náš společný původ je právě ve sféře nepopsatelného světla, které nazýváme Otcem. A toto prasevětlo, jež v nás tkví jako símě, nám umožňuje prohlédnout skutečností ke Kristu, poznat ho, oslovit ho a být s ním sjednocen. Věřím, že tento Ježíšův výrok ukazuje tímto směrem.

Ale musíme zůstat opatrní. Ani tato nadšená a pozitivní odezva na Petrovo vyznání neobsahuje jednoznačné potvrzení "Já jsem Mesiáš". Když si ji dobře přečteme, ta věta zní: "Jestliže ty tvrdíš, že já jsem Mesiáš, tak takové poznání máš od Otce; tedy jsem Mesiášem pro tebe a to je dobře. Jako by se nám ozvěnou vracela slova: "To ty sám to pravíš" (Mt 26,64; J 18,37) Tedy ani tento titul Ježíš pro sebe bez výhrad nepřijímá. Je to stále velice lidské vyjádření jeho Poslání. To, že to s tím jeho mesiášstvím nebylo nijak jednoznačné, potvrzuje i následující verš (dochovaný u všech tří synoptiků), o tom, aby nic takového lidem neříkali. Ježíš rozhodně nechce být Mesiášem podle toho, jak si to představuje lid. Pokud je ochoten uvažovat o svém "mesiášství", tedy jako o něčem zcela jiném, duchovnějším, co se s oním židovským apokalyptickým pojmem stýká jenom zčásti.⁵

Ale nesmíme jen tak přejít první část tohoto blahoslavenství: nezjevilo ti to tělo ani krev. Co to znamená? Znamená to, že ono zjevení, tento božský život, který je skutečně podstatný, není nic smysly vnímatelného, aspoň ne těmi smysly, jaké máme jako všichni lidé k dispozici. To je dost důležité si uvědomit. Tím, že takové zjevení nemá rozměr vnímatelný smysly, také se na něj nedá takto poukázat a nemůže být tedy nijak "objektivní" ani "prokazatelné". Petrovi se cosi zjevilo, zjevil mu to Otec v nebesích, tedy něco co je mimo jeho já a jistě univerzálnější nežli jeho konkrétní poznání a postoje; ale to se zjevilo jemu a je otázka, zdali například někdo z okolostojících dokázal v ten okamžik vnímat něco podobného. Je dost dobře možné, že ne. To nic nemění na tom, že později Petrovo svědectví o jeho vlastním duchovním procesu mohlo být druhým velikou pomocí a usnadnit jim vlastní prohlédnutí.

Ano, tak tomu je v duchovním světě, a tak by tomu také mělo být v církvi: ono proslavené Magisterium se - pokud nemá být něčím, co brzdí vývoj myšlení a působí proti Duchu - musí omezit právě jen na svědectví o tom co nám (mi) zjevil Otec.

Celkově tedy můžeme říci, že Ježíš reaguje na Petrovo vyznání negativně i pozitivně. Říká ano i ne. Jako by říkal Petrovi: 'Ty jsi sice přišel na to pravé, pravé pro tebe, ale tvá zkušenost je nepřenosná.'

O tom, že v původním Matoušově textu nemůže být ani řeči o nějakém jednoznačném vyvyšování Petra svědčí i závěr následující pasáže, která je vlastně samostatnou perikopou. (Ježíš mohl totiž dobře předpověď o svém konci vyslovit i někdy jindy, nikoli právě po proběhlé diskusi o svém mesiášství. Nicméně Matouš (vlastně už Marek, Matouš zde jen kopíruje) přiřadil právě za ni (první) Ježíšovu předpověď vlastního utrpení a konce.) Zde je naopak výrok Petrovi velmi nepřívznivý, nazývající ho odpůrcem, "satanem", tedy slovem velice nelichotivým. My si ale z něho můžeme vzít ponaučení: Když Petr nemluvil ze sebe, ale bylo mu dáno slovo z milosti Otcovy, prohlásil cosi velmi významného, pravdu, jejíž dosah si ani sám neuvědomoval. Ale Petrovo smýšlení, tak jak nám je předkládá evangelista má daleko k tomuto stavu. Pokud se bude řídit tímto svým vlastním smýšlením, bude Ježíšovi odpůrce a Satanem.

5 Někteří vykladači ovšem rozumějí tomuto Ježíšovu příkazu mlčet o jeho poslání (Vyskytuje se i jinde, obzvláště často u Marka) jinak. D.Dormeyer např soudí, že je to součást pisatelovy koncepce, jež má udržovat čtenáře v napětí a jež vytváří dramatickou strukturu děje. - Ježíš veřejně vystupuje jako (obyčejný) židovský učitel, ale je (skrytým) Mesiášem.